

Achter de boer en tuinder.
Voor ons allemaal.

Landbouwvisie Noord-Drenthe

Grond om van te leven

Deze landbouwvisie is mede tot stand gekomen door:

provincie Drenthe

Gemeente Assen

GEMEENTE NOORDENVELD

gemeente Tynaarlo

LTO
noord
INNOVATIEFONDS

gemeente
Aa en Hunze

Inhoud

1.	Inleiding	5
2.	Historisch kader	8
3.	Aanbevelingen	11
4.	Grond en Ruimte	15
5.	Verdienmodellen	23
6.	Bedrijf en Omgeving	29
7.	Samenwerking	35
8.	Energietransitie	39
9.	Bodem en Water	43
10.	Bestuur en Politiek	49
11.	Ontwikkeling Noord-Drenthe 2000-2024	55
	a. De 4 gemeenten	55
	b. Assen	55
	c. Aa en Hunze	57
	d. Noordenveld	57
	e. Tynaarlo	57

Inleiding

Tijdens de eerste landbouwrevolutie gingen boeren voor het eerst het contract aan met de natuur en de omgeving. Generatie op generatie maar ook jaar naar jaar hernieuwen boeren dit contract om zich met de omgeving aan te passen aan veranderende omstandigheden en nieuwe kansen. Dit contract komt iedereen in stad of op het platteland ten goede. Nu net zoals tijdens die eerste landbouwrevolutie 12.000 jaar geleden.

Voor u ligt de visie voor het landelijk gebied in Noord-Drenthe gemaakt door en voor boeren uit de gemeenten Assen, Aa en Hunze, Noordenveld en Tynaarlo.

Uitdagingen als waterkwaliteit en -kwantiteit, natuuropgaven, leefbaar platteland en nog veel meer komen op het landelijk gebied af. Dit heeft ook invloed op de agrarische sector. In een omgeving waar verschillende opgaven en uitdagingen samenkomen is het essentieel dat er een gedragen landbouwvisie voorhanden is.

De urgentie om als sector een doorkijk te geven naar de toekomst uit oogpunt van de boeren wordt gevoeld. De passie waarmee boeren dagelijks hun vak uitoefenen, willen we uitdragen. De bepalende rol die de landbouw heeft in hoe Noord-Drenthe eruitziet, nemen we serieus. De kenmerkende structuur met onder andere brinkdorpen is door de landbouw gevormd. De boeren willen ook in de toekomst van toegevoegde waarde blijven in een vitale plattelandssamenleving, als producenten van voedsel, eigenaren en beheerders van de grond en dragers van het landschap.

De gemeenten Assen, Aa en Hunze, Noordenveld en Tynaarlo willen in de toekomst ruimte blijven bieden aan boeren door middel van fysieke ruimte, ontwikkelperspectief, ruimte voor innovaties en plaats voor ondersteunende bedrijfstakken. Ook op provinciaal niveau wordt de inzet van agrariërs erkend. In de Landbouwkoers 2040 stelt de provincie Drenthe de vakkennis van de agrarische sector centraal en vertrouwt op de innovatiekracht van het gehele agrocluster. Kringlooplandbouw met doelsturing, samenwerking in gebieden en innovatie zijn belangrijke pijlers in die koers.

Om die koers te vertalen naar concrete acties in de verschillende deel-programmagebieden, is de landbouwvisie een essentiële bijdrage aan het gebiedsgerichte beleid. Deze visie biedt alle gebiedspartners duidelijkheid over welke ontwikkelingen in het deelgebied Noord-Drenthe haalbaar zijn en draagvlak hebben binnen de landbouwsector zelf. Tegelijkertijd geeft het ook duidelijk richting aan plannen die door de landbouw als weinig kansrijke ontwikkelingen beoordeeld worden.

Boeren houden van hun gebied en kennen dit als geen ander. Velen zijn bereid om mee te denken over hoe duurzaamheidsdoelstellingen in hun gebied te behalen zijn. Sterker nog, de vraag naar kaders waarbinnen de boer mag bewegen om zijn bedrijf te runnen is groot. Men wil echter wel zelf achter het stuur blijven zitten om te bepalen op welke manier de gegeven doelen behaald kunnen worden. Overheidspartijen moeten ruimte en vertrouwen geven voor ondernemerschap en eigenheid bij het behalen van doelen, terwijl zij tegelijkertijd de voortgang blijven monitoren.

Betrokken boeren hebben vanuit passie en vakmanschap hun bijdrage geleverd aan het onderzoek via een enquête, tijdens discussieavonden en in verdiepende interviews. Hiermee is een breed gedragen visie opgesteld. Dit stuk is de basis voor toekomstbestendige, economisch veerkrachtige plattelandsamenleving.

In deze landbouwvisie worden 7 belangrijke thema's binnen de landbouw uitgewerkt. Deze thema's zijn:

- *Grond en Ruimte*
- *Verdienmodellen*
- *Bedrijf en Omgeving*
- *Samenwerking*
- *Energietransitie*
- *Bodem en Water*
- *Bestuur en Politiek*

Voor elk thema worden aanbevelingen gedaan. Deze worden in hoofdstuk 3 benoemd. De 7 hoofdstukken die daarop volgen werken de thema's verder uit door kansen en uitdagingen te benoemen. Elk hoofdstuk eindigt met een conclusie. Tenslotte worden kenmerkende ontwikkelingen voor Noord-Drenthe als gebied en per gemeente benoemd.

Historisch kader

Noord-Drenthe kent een rijke en veelzijdige landbouwgeschiedenis, diep geworteld in de geologische en sociaal-ruimtelijke ontwikkeling van het gebied. Gelegen aan de noordzijde van het Drents Plateau, is de bodemgesteldheid sterk beïnvloed door de Hondsrug en haar uitlopers. Deze natuurlijke verhogingen bepaalden eeuwenlang het gebruik van de gronden. Al in de prehistorie werd hier landbouw bedreven, zoals blijkt uit de vondst van Celtic Fields in het Noordsche Veld, één van de oudste landbouwkundige structuren van Nederland.

De vorming van brinkdorpen met bijbehorende essenstructuren in de middeleeuwen legde de basis voor het traditionele agrarische landschap. Deze structuur is tot op de dag van vandaag zichtbaar en vormt een belangrijk cultureel erfgoed. In de twintigste eeuw veranderde het landschap ingrijpend door bevolkingsgroei en de daarmee gepaard gaande voedselvraag. Dit leidde tot grootschalige ontginningen, onder andere rond Veenhuizen en Zeijerveld, en tot de ontwikkeling van de veenkoloniën aan de oostzijde van de Hondsrug. Hier vond tussen 1988 en 2012 een grootschalige herinrichting plaats, gericht op waterbeheer, landbouwoptimalisatie en natuurontwikkeling rond de Hunze.

De ruilverkavelingen in gebieden als Peize-Bunne en Vries, gevolgd door de herinrichting Roden-Norg, markeerden een nieuwe fase in de agrarische inrichting. Hierbij werd niet alleen ingezet op schaalvergroting en efficiëntie, maar ook op landschappelijke kwaliteit en natuurwaarden. De meest recente herinrichting, die van Peize, leidde tot de ontwikkeling van natuurgebied De Onlanden, een belangrijk waterbergings- en natuurgebied dat tevens landbouwgrond verdrong.

Een andere belangrijke ontwikkeling is de vorming van Nationaal Park Drentsche Aa, dat als een ecologische en landschappelijke corridor van noord naar zuid door Noord-Drenthe loopt. Dit park heeft, samen met De Onlanden, geleid tot een aanzienlijke omzetting van landbouwgrond naar natuur. Deze transformatie heeft geleid tot een afname van het aantal landbouwbedrijven, maar ook tot schaalvergroting en verdere professionalisering van de overgebleven bedrijven. De gemiddelde bedrijfsomvang weerspiegelt deze ontwikkeling.

In het veenkoloniale gebied ten oosten van de Hondsrug is daarnaast sprake geweest van ontmenging van bedrijven en schaalvergroting. De aanvoer van water uit het IJsselmeer in de zomer speelt hier een belangrijke rol in het waterbeheer, essentieel voor zowel landbouw als natuur.

Samenvattend laat de landbouwgeschiedenis van Noord-Drenthe een voortdurende wisselwerking zien tussen mens, landschap en beleid. Van prehistorische landbouw tot moderne herinrichtingsprojecten: telkens weer is gezocht naar een balans tussen productie, leefbaarheid en natuur.

Deze historische gelaagdheid vormt het fundament onder de huidige en toekomstige landbouwvisie voor het gebied.

Aanbevelingen

Grond en Ruimte

Geef landbouw een volwaardige plek in ruimtelijke ordening. Borg landbouwgrond als blijvend agrarisch gebied in beleid. Betrek boeren actief bij ruimtelijke plannen en voorkom versnippering door natuur- of woningbouwclaims. Transparantie en inspraak zijn essentieel voor vertrouwen en toekomstbestendigheid.

1. Landbouwgrond moet landbouwgrond blijven. Dit betekent dat gekeken zal moeten worden naar mogelijkheden om binnen de blijvende agrarische bestemming te werken aan economisch toekomstbestendige landbouwproductie.
2. Versterk langjarige pacht en grondzekerheid. Introduceer langdurige en eerlijke pachtcontracten om boeren zekerheid te bieden voor duurzame investeringen. Dit bevordert bodemgezondheid, biodiversiteit en economische stabiliteit. Vermijd kortlopende pacht die leidt tot onzekerheid over bedrijfscontinuïteit.
3. Stimuleer samenwerking via grondcoöperaties en agrarische TBO's. Ondersteun collectieve initiatieven zoals grondcoöperaties en een centrale agrarische TBO. Dit vergroot de toegang tot betaalbare grond, vermindert bureaucratie en creëert een gelijk speelveld. Zo ontstaat ruimte voor landbouw inclusieve natuur én economisch perspectief.

Verdienmodellen

1. Investeer in de landbouw als stabiele pijler in het gebied en geef subsidiemogelijkheden rondom innovatie.
2. Geef boeren de ruimte om zelf de richting te bepalen die aansluit bij hun bedrijfsspecifieke situatie en ondernemersvisie. Jonge boeren verdienen hierbij extra aandacht.
3. Geef meer ruimte voor beter leven in de dierhouderij.

Bedrijf en Omgeving

1. Ondersteun boeren financieel en organisatorisch bij initiatieven voor betrokkenheid van de burger. Zorg ervoor dat deze maatschappelijke betrokkenheid ook inkomsten kan opleveren en niet alleen op goodwill berust.
2. Zorg ervoor dat bij herbestemming van vrijkomende erven het agrarisch gebruik juridisch goed geborgd blijft in omgevingsplannen, en faciliteer wederzijds begrip bij de introductie van nieuwe bewoners van het platteland.

Samenwerking

1. Samenwerkingen tussen boeren en andere partijen worden win-win met duidelijke afspraken en eerlijke vergoedingen. Door economisch perspectief in de afspraken op te nemen kan er worden bijgedragen aan doelen als het verhogen van de biodiversiteit en het verbeteren van bodemgezondheid.
2. Samenwerkingen tussen boeren onderling kunnen versterkt, uitgebouwd en begonnen worden. Dit soort samenwerkingen zijn waardevol en komen al veel voor. Grondcoöperaties kunnen hierbij ook een kans bieden.

Energietransitie

1. Stimuleer collectieve energie-initiatieven onder boeren via bijvoorbeeld energiecoöperaties en geef ruimte voor investeringen in zonnepanelen op dak, windmolens of mestvergisting.
2. Versterk samenwerking tussen boeren overheden en netbeheerders. Er kan een betere balans in de netwerken ontstaan door boeren actief te betrekken bij regionale energieplannen en hen te ondersteunen met duidelijke kaders, passende verdienmodellen en investeringen.

Bodem en Water

1. Implementeer voor het gebied dekkende monitoring van bodem- en waterkwaliteit die transparant, uniform en onafhankelijk is, uitgevoerd in samenwerking door alle betrokken partijen en vooral ook met de waterschappen.
2. Stimuleer gebied specifiek bodembeheer door boeren actief te betrekken bij het opstellen van maatregelen en beleid, zodat hun lokale kennis optimaal wordt benut en generieke regels beter aansluiten op de praktijk.

Bestuur en Politiek

1. Het Rijk en de Provincie staan aan de lat om ervoor te zorgen dat de juridische basis onder elk agrarisch bedrijf dat buiten eigen schuld zonder een vergunning zit, wordt hersteld. Zo mogelijk voordat de gebiedsprocessen een aanvang vinden.
2. Zorg voor een betrouwbare en voorspelbare overheid die agrariërs ruimte biedt om te ondernemen. Ontwikkel praktisch uitvoerbare regelgeving en bied maatwerk in vergunningen en bestemmingsplannen. Betrek boeren structureel bij beleidsvorming en organiseer gebiedsprocessen van onderop, met wederzijds vertrouwen en oog voor verschillen.
3. Versterk de rol van gemeenten als verbindende schakel tussen boeren en beleid. Stimuleer landbouwvriendelijke omgevingsvisies waarin ruimte is voor agrarische bedrijvigheid, veranderende functies van erven en energietransitie. Borg het agrarisch karakter van het buitengebied en voorkom hinder door functiewijzigingen zoals woningbouw en werklocaties nabij landbouwbedrijven.

Grond en Ruimte

Inleiding

Grond en ruimte vormen de kern van de agrarische sector in Noord-Drenthe. De beschikbaarheid, betaalbaarheid en het gebruik van landbouwgrond bepalen in grote mate de bedrijfsvoering en ontwikkelmogelijkheden van boeren. De gronden die bij de boerenbedrijven horen zullen ook altijd productiewaarde moeten hebben. Bestaansrecht van boerenbedrijven komt onder druk te staan door pacht of rentelasten die niet meer in verhouding staan tot het financieel opbrengend vermogen van de grond.

Toekomstkansen

Grond en ruimte zijn van levensbelang voor de agrarische sector in Noord-Drenthe, maar staan onder toenemende druk door stijgende prijzen, concurrentie met andere sectoren en beperkende regelgeving. Boeren geven aan dat ze behoefte hebben aan stabiele en eerlijke grondverhoudingen, zodat ze op lange termijn kunnen investeren in hun bedrijven. Daarnaast is er behoefte aan meer flexibiliteit in regelgeving en een sterkere stem voor agrariërs in ruimtelijke ordeningsprocessen. Landbouwgrond moet ook landbouwgrond blijven. Ook is er potentie voor productie in de natuur: landbouw inclusieve natuur. Een grote zorg is de toenemende invloed van natuurbeleid en de uitgifte van landbouwgrond aan natuurorganisaties, wat leidt tot onzekerheid over de toekomst van de agrarische sector. Door deze uitdagingen aan te pakken kan Noord-Drenthe een regio blijven waar boeren toekomstperspectief hebben en een vitale bijdrage leveren aan voedselproductie en landschapsbeheer.

Op basis van het uitgevoerde onderzoek onder boeren in Noord-Drenthe zijn er verschillende oplossingsrichtingen die kunnen bijdragen aan een betere balans in het gebruik en beheer van grond en ruimte:

- **Langdurige en eerlijke pachtregelingen:** Boeren pleiten voor een pachtsysteem dat meer zekerheid biedt, zodat investeringen in verduurzaming en bedrijfsontwikkeling haalbaar blijven.
- **Behoud van landbouwgrond:** Overheden moeten duidelijker aangeven welke gebieden bestemd blijven voor landbouw en minder ruimte geven aan speculatie en versnipperde ruimtelijke ontwikkelingen.

- **Betere betrokkenheid van agrariërs bij ruimtelijke plannen:** Er is behoefte aan een transparanter besluitvormingsproces, waarbij boeren daadwerkelijk invloed hebben op de inrichting van het buitengebied.
- **Meer flexibiliteit in regelgeving:** Wetgeving rondom grondgebruik moet aangepast worden om innovatieve vormen van landbouw te ondersteunen, zoals extensieve veehouderij en wisselteeltsystemen.
- **Stimuleren van grondcoöperaties en samenwerkingen:** Door grondcollectieven of gezamenlijke investeringen kunnen boeren beter concurreren met grote investeerders en overheden.

Langdurige pachtcontracten

Langdurige pachtcontracten bieden boeren de zekerheid en stabiliteit die nodig zijn om te investeren in duurzaam bodembeheer en ecologische landbouwpraktijken. Deze contracten stimuleren boeren om op lange termijn te denken en te handelen, wat leidt tot een betere bodemkwaliteit, verhoogde biodiversiteit en een duurzamer landbouwsysteem. Een gebrek aan langdurige contracten kan leiden tot uitputting van de bodem.

Beheersvergoeding voor natuurgronden

Een beheersvergoeding die ten goede komt aan de pachter vormt een directe financiële prikkel om natuurwaarden te behouden en te verbeteren. Dit maakt het voor boeren aantrekkelijker om te investeren in natuurvriendelijke maatregelen op grond die beheerd wordt voor een Terrein Beherende Organisatie (TBO). Hierdoor ontstaat een win-winsituatie: de natuur profiteert van verbeterd beheer en de boer ontvangt een eerlijke vergoeding voor zijn inspanningen. Samen zorgen deze voorwaarden voor een veerkrachtig en duurzaam landbouwgebied in Noord-Drenthe, waar zowel de natuur als de landbouw floreert.

Combinaties van natuur inclusieve landbouw en dagelijkse praktijk kunnen duurzame en rendabele bedrijfsvoering opleveren. Bijvoorbeeld wanneer een melkveehouder natuurgronden kan beheren door beperkte mestplaatsing en ruwvoerwinning voor jongvee of droogstaande koeien, en daarmee de gronden voor een TBO onderhoudt. Echter, deze win-win situatie is vaak alleen aantrekkelijk voor melkveehouders en onder voorwaarde dat de regels voor het beheer voldoende ruimte bieden. Hier komt echter steeds meer druk op te staan (kortdurende pacht, geen mest mogen plaatsen), waardoor het voor een boer niet meer interessant is om die gronden te gebruiken. Als er

niet meer bemest mag worden en het ruwvoer van te lage kwaliteit wordt, dan betaalt de boer om een stuk grond te maaien waar hij niets aan heeft. Goede afspraken daaromtrent zijn randvoorwaardelijk voor een succesvolle samenwerking, waarbij oog moet zijn voor zowel het duurzaam beheren van de gronden als het economisch verdienmodel van de boer. Daarnaast kunnen TBO's zeker beheerseisen stellen over op welke wijze hun grond beheerd dient te worden, maar die eisen kunnen niet worden afgedwongen over de gronden die de boer zelf in eigendom heeft. Dergelijke beperkingen doortrekken naar de andere gronden van het bedrijf gaat in tegen generatielange grondruil afspraken tussen bijvoorbeeld akkerbouwers en melkveehouders.

De samenwerking tussen agrarisch ondernemers en TBO's zou voor Noord-Drentse boeren juist een mooie kans vormen om bij te dragen aan biodiversiteit, bodemgezondheid en waterkwaliteit, terwijl ze tegelijkertijd hun bedrijf economisch gezond houden.

Beschikbaarheid en betaalbaarheid van landbouwgrond

Een van de grootste uitdagingen die boeren in Noord-Drenthe ervaren, is de schaarste aan betaalbare landbouwgrond. De grondprijzen zijn de afgelopen jaren sterk gestegen, mede door speculatie, de opkoop door natuurorganisaties (en Prolander) en de druk vanuit stedelijke uitbreidingen. Dit maakt het voor zowel bestaande boeren als jonge ondernemers moeilijk om te investeren in uitbreiding of bedrijfsopvolging.

Daarnaast ervaren agrariërs dat het verkrijgen van grond via pacht steeds minder aantrekkelijk wordt. Kortlopende pachtcontracten geven onvoldoende zekerheid voor lange termijn investeringen, terwijl langdurige pacht vaak duur is of gepaard gaat met strikte voorwaarden. Hierdoor staat de continuïteit van bedrijven onder druk, en wordt de mogelijkheid om duurzaam te ondernemen beperkt.

Concurrerend gebruik van landbouwgrond

Noord-Drenthe staat voor een dubbele ruimtelijke uitdaging: enerzijds zijn er ambities om landbouwgrond om te vormen tot natuurgronden, anderzijds neemt de vraag naar ruimte voor woningbouw en infrastructuur toe. Daarnaast wordt er ruilgrond gekocht voor plannen elders. Boeren merken dat ze steeds vaker moeten concurreren met overheden en projectontwikkelaars om toegang te behouden tot landbouwgrond. Hoewel natuurbeheer

en woningbouw op zichzelf belangrijke maatschappelijke doelen dienen, is het cruciaal dat landbouw niet structureel ondergeschikt wordt gemaakt aan andere ruimtelijke claims. De agrarische sector levert immers een essentiële bijdrage aan agrarische productie, landschapsonderhoud en het beheer van het buitengebied.

Een punt van zorg dat in de bijeenkomsten naar voren kwam, is de dubbele rol van de uitvoeringsorganisatie Prolander. Zij koopt gronden met NNN-stempel om die om te vormen naar natuur, dit aantal hectares staat vast. Prolander koopt nu ook landbouwgronden zonder NNN-stempel bedoeld als ruilgrond om NNN te kunnen realiseren. Dit geeft boeren het gevoel dat de provincie actief landbouwgrond opkoopt om deze vervolgens uit te geven aan natuurorganisaties. Dit zou leiden tot een structurele krimp van het landbouwareaal en beperkt de toekomstmogelijkheden van agrarische bedrijven. Harde garanties dat deze gronden terugkomen bij de landbouw zijn er niet, terwijl die wel nodig zijn. Door uitspraken die in het verleden zijn gedaan in het Nationaal (en Drents) Programma Landelijk Gebied (NPLG en DPLG) over natuur en overgangsgebieden, voelen boeren zich hier erg onzeker over.

Daarnaast wordt het bedrijfseconomische perspectief onder druk gezet door de aanwezigheid van Natura 2000 gebieden in de nabijheid van boerenbedrijven. Wet- en regelgeving, zoals de Habitatrichtlijn, stikstofnormen en vernatting van natuurgebieden, hebben directe gevolgen voor de agrarische bedrijfsvoering. Strengere beperkingen op watergebruik en gewasbeschermingsmiddelen maken het lastiger om efficiënt en rendabel te telen. Boeren geven aan dat deze ontwikkelingen leiden tot een onzekere toekomst, waarbij het agrarische belang steeds vaker ondergeschikt lijkt te worden aan natuurbelangen.

Flexibiliteit in grondgebruik

Om in te kunnen spelen op veranderende markten en duurzaamheidsdoelen, hebben boeren behoefte aan meer flexibiliteit in grondgebruik. Dit kan onder andere door het toestaan van wisselend gebruik van landbouwgrond, bijvoorbeeld via mengvormen van landbouw en natuurbeheer. Ook natuur kan landbouwkundige waarde hebben door dit te benutten voor bijvoorbeeld extensieve veehouderij. Ook kleinschalige initiatieven binnen natuur inclusieve landbouw, agrarisch natuurbeheer en strokenteelt kunnen bijdragen aan een veerkrachtigere landbouw, mits regelgeving en financiering hierop aansluiten.

Een veelgehoorde frustratie onder boeren is dat regelgeving rondom grondgebruik vaak star en bureaucratisch is. Procedures voor bestemmingswijzi-

gingen duren lang en experimenten met nieuwe teelt- en beheerstrategieën worden belemmerd door administratieve lasten. Dit maakt het moeilijk voor de boer om innovatief en toekomstgericht te werken.

Bij flexibiliteit hoort ook het flexibel beprijzen van pachtgronden. Bij inschrijving gunnen van grond, zorgt ervoor dat er binnen de pachtperiode het maximale van die bodem wordt gevraagd. Dit is niet in het belang van de opvolgende grondgebruiker.

Boerenbedrijven hebben ook ruimte nodig om bijvoorbeeld op het erf of in gebouwen te voldoen aan maatschappelijke opgaven op het gebied van dierenwelzijn of energietransitie. Dit soort flexibiliteit wordt van gemeentes al wel ervaren op het gebied van bedrijfsontwikkelingen op boerenerven. Die meedenkende houding van een overheid zou ook bij kansen voor grondgebruik goede resultaten geven.

Samen boeren

Het opzetten van grondcoöperaties is een mogelijkheid om de betaalbaarheid van grond voor boeren te vergroten zonder dat de zeggenschap over het gebruik verwaterd. De krapte op de grondmarkt kan door collectief eigenaarschap ook worden bestreden. Door de inzet van externe financiers kan het ook een lagere financieringsdruk opleveren.

Dit is een oplossingsrichting voor geografisch gebonden boeren om tegelijk met de toekomst van het eigen bedrijf bezig te zijn en ook met die van het gebied. Overheden kunnen ook eenvoudiger een collectief ondersteunen dan een individuele agrarisch ondernemer. Hierbij valt te denken aan ondersteuning door subsidie en kennis. Een grondcoöperatie kan ook ondersteund worden bij ruimtelijke opgaven die in een regio landen.

Overwegen van 1 agrarische TBO

Op een grotere schaal kan het oprichten van één centrale agrarische TBO die alle landbouw inclusieve natuurgronden beheert, zorgen voor een gelijk speelveld voor boeren. Dit vermindert de complexiteit en de bureaucratische hindernissen die boeren vaak ervaren bij het samenwerken met verschillende TBO's.

Een agrarische TBO kan gestandaardiseerde procedures en voorwaarden hanteren, wat de samenwerking vereenvoudigt en de efficiëntie verhoogt. Door alle overheidsgronden met landbouw inclusieve natuurkenmerken

onder te brengen bij deze centrale TBO, ontstaat er een uniform beheer dat consistentie en duidelijkheid biedt voor alle betrokken partijen. Dit kan leiden tot betere coördinatie en optimalisatie van natuurbeheer en landbouwpraktijken, wat zowel de natuur als de landbouw ten goede komt.

Daarnaast zouden andere TBO's in de provincie dezelfde randvoorwaarden moeten volgen om een eenduidig beleid te waarborgen. Dit zorgt voor transparantie en gelijkheid, waardoor boeren niet langer geconfronteerd worden met uiteenlopende eisen en voorwaarden. Het helpt ook bij het opbouwen van stabiele relaties en het verbeteren van de dienstverlening op de lange termijn.

Conclusie

Beschikbaarheid en betaalbaarheid van landbouwgrond zijn noodzakelijk om een gezonde agrarische sector te houden in Noord-Drenthe. En wat landbouwgrond is moet landbouwgrond blijven. Daarbij zijn langjarige pachtcontracten en een goede afstemming over het beheer van gronden van groot belang om te kunnen investeren in bodemgezondheid. In dat geval zullen gronden niet worden uitgeput om een jaar later overgelaten te worden aan een andere gebruiker. Daarbij zijn boeren best bereid om mee te bewegen in de beheerseisen die een TBO aan zijn grond stelt, zolang er ook nog iets te halen valt voor de boer en er een balans is tussen natuurdoelen en agrarische bedrijfsvoering. Vertrouwen tussen boeren en overheidsinstanties is noodzakelijk, waarbij de expertise en kennis van boeren wordt erkend en gewaardeerd. Beleid moet rekening houden met het economische perspectief van boeren, en beperkingen op basis van stikstof en waterbeheer mogen niet onredelijk of onwerkbaar zijn.

Verdienmodellen

Een rendabel verdienmodel is de basis voor de bedrijfsvoering van elke boer. Tijdens bijeenkomsten met boeren in Noord-Drenthe is uitgebreid gesproken over verdienmodellen: wat werkt in de praktijk, welke alternatieven zijn er en waar zitten de knelpunten? Een rode draad in deze gesprekken was dat veel boeren welwillend staan tegenover verandering, maar dat nieuwe teelten, natuur inclusieve landbouw of andere duurzame initiatieven alleen kans van slagen hebben als er een financieel gezond model achter zit. Daarnaast moet een ander type bedrijfsvoering bij het bedrijf, de locatie en de boer passen. Hierdoor zullen bedrijven zich ook ieder op een ander spoor gaan ontwikkelen. Zowel intensivering als extensivering zullen plaatsvinden. Die ontwikkelingen passen ook bij het streven naar de juiste boer op de juiste grond. Dit hoofdstuk gaat in op de verschillende verdienmodellen die in Noord-Drenthe worden overwogen en welke kansen en knelpunten hierbij naar voren komen.

Toekomstkansen

Boeren en tuinders uit Noord-Drenthe zien diverse kansen om hun verdienmodel toekomstbestendig te maken. In de basis moet de hoofdtek van het bedrijf voldoende inkomen opleveren om het bestaan te verzekeren. Er is ook groeiende belangstelling voor innovaties, zeker wanneer hier subsidies voor beschikbaar zijn. Daarnaast biedt multifunctionele landbouw mogelijkheden om het inkomen te verbreden, bijvoorbeeld via agrotourisme, een boerderijwinkel of agrarische kinderopvang. Deze activiteiten blijven echter vaak aanvullend en vormen zelden de hoofdmoot van het inkomen. Verder zien agrariërs kansen in het verminderen van energieverbruik, het inzetten op agrarisch natuurbeheer en het werken met doelsturing. Door deze elementen te combineren, ontstaat er ruimte voor een robuuster en duurzamer verdienmodel. Er zit momenteel relatief weinig verdienkracht voor boeren in biologische landbouw, de teelt van bio-based bouwmaterialen en agroforestry. Hogere arbeidskosten, onvolwassen markten en het ontbreken van goed ontwikkelde afzetkanalen zijn hiervoor de achterliggende redenen. Agrarische productie is en blijft het bestaansrecht van het boerenbedrijf. Het inkomen blijft gebaseerd op deze productie.

Gangbare landbouw meest rendabel

Uit de gesprekken blijkt dat gangbare landbouw nog steeds voor veel bedrijven de meest rendabele optie is. Gangbaar innoveert ook sterk. Veel boeren zijn bezig met verduurzaming van hun productiewijze. Alternatieve markten, zoals biologische landbouw, korte ketens en agroforestry kampen met marktonzekerheden, trage beleidsontwikkeling en een gebrek aan structurele vraag. Hierdoor is gangbare landbouw vaak de meest zekere manier om een stabiel inkomen te behouden, omdat op een efficiënte manier kwalitatief hoogwaardig voedsel wordt geproduceerd. Uit de enquête blijkt dat 60% van de deelnemers verwacht 'zeker niet' om te schakelen naar biologisch in de komende 5 jaar.

Korte ketens en directe afzet

Directe verkoop aan consumenten of afnemers kan een manier zijn om meer marge op producten te realiseren. Boeren zien hierin kansen, vooral in combinatie met streekproducten en kleinschalige zuivelverwerking. Echter, logistiek, marketing en het opbouwen van een vaste klantenkring vragen veel tijd en ondernemerschap. Een grote uitdaging blijft de consument zelf: uit praktijkervaring blijkt dat, hoewel consumenten in theorie korte ketens steunen, de daadwerkelijke koopbereidheid tegenvalt. Hierdoor blijft directe verkoop voor veel bedrijven een niche, in plaats van een solide verdienmodel.

Intensivering: efficiëntie en innovatie

Het type bedrijfsvoering is sterk afhankelijk van de grond. In gebieden met vruchtbare gronden ligt intensivering meer voor de hand. Intensivering is voor veel bedrijven een noodzaak om economisch overeind te blijven. Het is ook regio afhankelijk; boeren benadrukken dat schaalvergroting, modernisering en technologische innovatie nodig zijn om de kasstroom op peil te houden. Intensivering betekent niet per se meer vervuiling: via precisielandbouw, betere staltechnieken en managementmaatregelen kan ook een intensief bedrijf duurzaam opereren. De uitdaging ligt in het combineren van efficiëntie met ecologische verantwoordelijkheid. Daarnaast hebben veel gronden zonder agrarische bestemming wel degelijk landbouwkundige waarde. Gemengd gebruik van deze gronden zou met minder belemmeringen ruimer mogelijk moeten worden in de toekomst.

Extensivering: ideaal of illusie?

Extensivering wordt vaak gezien als het ideaalbeeld, vooral in relatie tot natuur, biodiversiteit en maatschappelijke waardering. Extensieve bedrijven dragen bij aan landschappelijke kwaliteit en kunnen beter inspelen op ecologische doelen. De verwaardiging hiervan is echter nog wel een uitdaging. Boeren geven aan dat subsidies extensivering kunnen stimuleren, zoals via pilots voor stikstofreductie of beheer van natuurlijk grasland. Toch is het geen vanzelfsprekend pad: het vraagt om meer grond, stabiele pachtcontracten en een passend verdienmodel. Zonder die randvoorwaarden is extensivering financieel kwetsbaar.

Meer ruimte voor beter leven

De maatschappij en overheid vraagt veel van veehouderijen op het gebied van milieu en dierenwelzijn. Veehouders zijn bereid om hieraan mee te werken wanneer de voorwaarden passend zijn. Veel staldierhouderijen schakelen dan ook om naar een meer diervriendelijkere manier van veehouderij. Vleeskuiken, legpluimvee, varkens en rundvee -bedrijven kiezen veelal voor deelname aan keurmerken en passen innovatieve productiesystemen toe. Voor deze omschakelingen is vaak meer ruimte en verandering van stalsystemen nodig, denk aan overdekte uitlopen of potstallen en meer leef oppervlak per dier. Om deze omschakelingen mogelijk te maken zijn vaak aangepaste omgevingsvergunningen nodig en grotere bouwblokken.

Om tot vergunningverlening te komen is medewerking van overheden zoals provincie en gemeenten nodig en ook de medewerking van de regionale omgevingsdienst. Veel bedrijven zijn bereid tot compromissen en bereid om naast in dierenwelzijn tegelijk ook in milieumaatregelen, en landschappelijke inpassing te investeren indien dat leidt tot medewerking aan vergunningverlening.

Natuurinclusieve landbouw en betalingen voor ecosysteemdiensten

Een verdienmodel dat past bij extensivering, is het combineren van landbouw met natuurbeheer. Dit kan via agrarisch natuurbeheer, extensieve veehouderij of samenwerking met natuurorganisaties. Belangrijke knelpunten hierbij zijn de strenge beheerseisen en de lange termijn onzekerheid over betalin-

gen. Boeren willen niet afhankelijk zijn van subsidies, maar wel ondersteund worden in hun transitie naar een duurzaam verdienmodel (stimuleringsubsidie). Speciale aandacht voor investeringen in jonge boeren is goede manier om innovaties langer te borgen. Boeren geven aan dat natuurbeheer geen duurzaam verdienmodel biedt en dat de administratieve lasten vaak hoog zijn. Dit maakt het voor veel boeren moeilijk om natuur inclusieve landbouw als volwaardig verdienmodel in te zetten.

Circulaire landbouw en reststromen benutten

Circulaire landbouw, waarbij reststromen worden hergebruikt en kringlopen worden gesloten, biedt kansen om kosten te verlagen en bij te dragen aan een duurzamer systeem. In Noord-Drenthe wordt geëxperimenteerd met nieuwe vormen van mestverwerking, compostering en samenwerking binnen de keten. Circulaire landbouw heeft nog tijd nodig om tot een volwassen verdienmodel te komen.

Multifunctionele landbouw

Voor sommige boeren kan multifunctionele landbouw een extra inkomstenbron zijn. Dit varieert van boerderijcampings en plukroutes tot educatieve activiteiten, zorgverlening en recreatieve voorzieningen. Ook andere vormen van multifunctionele landbouw dragen bij aan meer algemene kennis over het boerenbedrijf, maar per bedrijf en per locatie zal verschillen welke vorm waar past. De stimuleringsregeling voor multifunctionele landbouw biedt agrarisch ondernemers de kans om hun bedrijf om te schakelen. De boeren die experimenteren met multifunctionele landbouw, zien kansen, maar wijzen ook op de bijkomende uitdagingen: vergunningen, marketing en het aantrekken van voldoende bezoekers. Dit model is dan ook niet voor iedereen geschikt en vereist een specifieke ondernemersmentaliteit. Ook blijven deze activiteiten vaak slechts een aanvulling op het hoofdinkomen.

Uitdagingen

Boeren en tuinders in Noord-Drenthe staan onder druk door strengere regels rond gewasbescherming, waterkwaliteit en kunstmest. Vooral voor kleinere bedrijven zijn hoge investeringskosten in gebouwen en machines een knelpunt. Daarnaast zorgen regelgeving rond natuurgebieden, vernatting of ver-

droging van gronden en klimaatverandering ervoor dat het steeds lastiger is om een stabiel en rendabel bedrijf te voeren. Dit vraagt om aanpassingsvermogen en gerichte ondersteuning.

Veel boeren huren grond via kortlopende pachtcontracten van overheden of natuurorganisaties. Deze korte pachtcontracten maken langetermijninvesteringen moeilijk. Boeren pleiten voor langjarige pachtcontracten en transparant grondbeleid.

Boeren willen minder generieke regels en meer ruimte om op eigen wijze bij te dragen aan doelen rond stikstof, biodiversiteit en waterkwaliteit. Sturing op doelen in plaats van middelen stimuleert innovatie en ondernemerschap.

Conclusie

De sleutel tot een toekomstbestendig verdienmodel ligt in keuzevrijheid en maatwerk. Boeren moeten zelf kunnen bepalen welke richting past bij hun bedrijf en ondernemersvisie. Of het nu gaat om, korte ketens, natuurbeheer of agrotourisme: elk model heeft kansen en risico's, en er is geen one-size-fits-all oplossing. De gangbare landbouw blijft een belangrijke pijler, maar multifunctionele landbouw biedt mogelijkheden om het inkomen te verbreden. Deze activiteiten zullen echter vaak aanvullend blijven op het agrarisch hoofdinkomen.

Wat nodig is, zijn duidelijke kaders van de overheid, ruimte voor ondernemerschap en langjarige zekerheid over grondgebruik. Alleen zo kan de landbouw zich duurzaam ontwikkelen, met respect voor bodem, landschap en boer.

Bedrijf en Omgeving

De interactie tussen agrarische bedrijven en hun omgeving speelt een steeds grotere rol in de landbouw, zo ook in Noord-Drenthe. Boeren opereren niet geïsoleerd, maar zijn onderdeel van een bredere sociale, ecologische en economische context. De relatie met omwonenden, mede-boeren en andere belanghebbenden bepaalt mede de ruimte die een boer heeft om te ondernemen. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste uitdagingen en oplossingsrichtingen besproken rondom de wisselwerking tussen landbouwbedrijven en hun omgeving.

Toekomstkansen

Boeren en tuinders uit Noord-Drenthe zien onderstaande kansen voor een goede relatie tussen bedrijf en omgeving:

- Boeren leggen graag uit aan hun omgeving wat ze doen en waarom. Ze merken tijdens dit soort gesprekken dat er begrip getoond wordt voor hun werk;
- Burgers waarderen koeien in de wei;
- Multifunctionele landbouw is een kans, maar past niet op elke locatie;
- Veel boeren ondersteunen ook maatschappelijke activiteiten, zoals ondersteuning van de lokale voetbalclub of bieden hulp wanneer iemand hun machines nodig heeft;
- Structurele communicatie tussen boeren, omwonenden en beleidsmakers kan bijdragen aan meer wederzijds begrip en draagvlak voor agrarische activiteiten.

De rol van de boer in de samenleving

Boeren hebben traditioneel een sterke band met hun omgeving. Ze voorzien de regio van voedsel, dragen bij aan het landschap en spelen een rol in sociale cohesie op het platteland. Tegelijkertijd groeit de afstand tussen boeren en de bredere maatschappij. Consumenten verwachten duurzamer en diervriendelijker voedsel, maar blijken in de praktijk niet altijd bereid om de daarbij behorende prijs te betalen. Dit wringt, omdat boeren aan steeds strengere duurzaamheidseisen moeten voldoen zonder dat daar een reëel verdienmodel tegenover staat.

Daarnaast worden boeren geconfronteerd met maatschappelijke discussies over stikstof, gewasbescherming, biodiversiteit en waterbeheer. Regelgeving

op deze thema's legt extra druk op bedrijfsvoering, terwijl boeren aangeven dat er vaak weinig oog is voor hun economische realiteit. Er is behoefte aan een evenwichtiger debat, waarbij boeren niet alleen als veroorzakers van milieuproblemen worden gezien, maar ook als deel van de oplossing.

Relatie met omwonenden en lokale gemeenschappen

De relatie tussen boeren en hun directe omgeving wordt door boeren vaak als positief ervaren. Burgers genieten van koeien in de wei en in de agrarische samenlevingen van Noord-Drenthe is vaak begrip voor de boer en zijn bedrijf en bedrijfsvoering. Toch is de verhouding met de maatschappij niet altijd zonder spanningen. Bewoners van het buitengebied ervaren soms overlast van geur, gewasbescherming, geluid of agrarisch verkeer. Tegelijkertijd hebben boeren last van steeds strengere regelgeving omtrent bijvoorbeeld milieuhinder wat beperkingen oplevert voor de bedrijfsvoering. Vooral uitbreidingsplannen van bedrijven stuiten regelmatig op weerstand vanuit de omgeving, waardoor vergunningstrajecten complex en tijdrovend worden.

Er is behoefte aan beter overleg en structurele communicatie tussen boeren en de omgeving, bijvoorbeeld via buurtbijeenkomsten of agrarische open dagen. Dit kan helpen om misverstanden weg te nemen en draagvlak te creëren voor agrarische activiteiten. Uit gesprekken met boeren blijkt namelijk dat veel van hen actief proberen de dialoog aan te gaan met omwonenden, maar dat wederzijds begrip niet altijd vanzelfsprekend is.

Boer uit Noordenveld;

“Wij krijgen geregeld vragen van voorbijgangers over werkzaamheden, bijvoorbeeld wanneer wij gewasbeschermingsmiddelen spuiten. We leggen dan vaak uit hoe we werken en de negatieve gevolgen al zoveel mogelijk beperken en op welke manier we bijvoorbeeld rekening houden met het weer en tijdstip om de werkzaamheden uit te voeren. Wanneer dit gesprek respectvol wordt gevoerd krijgen we altijd begrip vanuit onze omgeving, ook van mensen die principieel moeite hebben boerenbedrijven”.

Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen ligt momenteel zeer onder de loep. Boeren proberen voedsel van goede kwaliteit te produceren, maar zijn daarvoor soms afhankelijk van het gebruik van middelen. Het huidige gebruik voldoet echter al aan de strenge Nederlandse regels, en er wordt blijvende inzet gepleegd op het verminderen van de hoeveelheid gebruikte middelen

en de potentieel schadelijke effecten ervan. Tot nu toe is er nog niet altijd een goed alternatief beschikbaar om te stoppen met het gebruik en zonder deze middelen komt de voedselproductie in het gedrang. Agrariërs snappen allemaal de zorg die leeft onder omwonenden en zijn zeer bereid om de dialoog hierover aan te gaan.

Er zijn ook boeren die schoolklassen op hun bedrijf ontvangen om uit te leggen wat ze doen en waar het voedsel van de kinderen vandaan komt. Ook zijn boeren vaak zeer betrokken bij de plaatselijke gemeenschappen door zich bijvoorbeeld in te zetten bij een sportclub of andere vereniging, door clubs te sponsoren of zich als bestuurslid ergens in te zetten.

Relatie met andere boeren

Drenthe staat bekend om zijn traditionele Boermarken. Een Boermarke is de voorloper van wat nu gemeenten zijn. Het was een collectief van boeren en grondgebruikers die gezamenlijk beschikten over een bepaald gebied en samen bepaalden wat daar gebeurde. Die onderlinge samenwerking zowel op als buitenom het land zit diepgeworteld in de geschiedenis van Drenthe. Deze samenwerking wordt ook gezien als essentieel voor een toekomstbestendige landbouw in Noord-Drenthe. Dit wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 6 - *Samenwerking, de sleutel voor toekomstbestendige landbouw.*

Korte ketens

Het verkorten van ketens kan bijdragen aan het versterken van relaties met lokale gemeenschappen. Uit de enquête blijkt dat enkele bedrijven hier al mee bezig zijn en merken dat burgers hier interesse in tonen. Tijdens de interviews vertelde een boer dat hij juist vlees aan huis verkoopt om zijn verhaal te kunnen vertellen. Mensen die vlees rechtstreeks bij hen aan huis kopen, zijn oprecht geïnteresseerd in de herkomst van het product en de leefomstandigheden van de dieren. Echter, directe verkoop aan burgers is arbeidsintensief.

Ook in de toekomst zal de trend doorgaan dat ook in plattelandsgemeenten steeds kleiner percentage inwoners het inkomen verdiend op een boerenbedrijf. De indirecte binding zal echter toenemen. Steeds meer mensen eten van dezelfde hectares. Het is daarom steeds belangrijker dat meer inwoners de boerenbedrijven kennen. Door hun eigen producten te verkopen via boerderijwinkels en het ontvangen van schoolklassen krijgen burgers en consumenten

inzicht in de herkomst van producten en leren ze meer over de werkwijze van boeren. Deze kennisuitwisseling leidt tot meer begrip van burgers voor het boerenbedrijf.

Landschap

Boerenbedrijven hebben van zichzelf al een bepalende landschappelijke waarde. Een groot deel van de grond in de gemeentes is agrarisch en dat bepaald dus ook voor een belangrijk deel hoe het landelijk gebied er uitziet. Het beeld van de koeien in de wei wordt zeer gewaardeerd door de burger, vertellen de boeren in de interviews en enquête. Zo vertelden verschillende melkveehouders dat ze bijvoorbeeld burgers uitnodigen op hun bedrijf wanneer in het voorjaar de koeien naar buiten gaan.

Tegelijkertijd ervaren boeren ook hier wel uitdagingen. Zo zijn stoppende boeren meestal veehouders. Grond die vrijkomt nadat een boer is gestopt wordt vaak in gebruik genomen door akkerbouwers, wat betekent dat grasland wordt omgezet in bouwland. De enige manier om grasland namelijk rendabel te gebruiken op een bedrijf is door er koeien te houden en te melken. Wanneer de melkveehouders verdwijnen zal ook het grasland uit het landschap verdwijnen. En nog een stap verder, wanneer de veehouders uit een gebied verdwijnen heeft dat ook veel invloed op de blijvende akkerbouwers; er zal minder mest beschikbaar zijn en de gebruikelijke samenwerking tussen akkerbouw en melkveehouderij door grondruil komt in de knel. Ook hierdoor zal het landschap veranderen.

Nieuwe bewoning op het platteland

De verwachting is dat in de (nabije) toekomst een aantal boerenbedrijven zal stoppen, doordat er geen opvolger in beeld is, of omdat de intensiteit van een bedrijf niet past bij de specifieke doelen in een bepaald gebied. De vrijkomende gronden zullen waarschijnlijk door andere agrariërs in gebruik worden genomen, terwijl de vrijkomende erven kansen bieden voor bijvoorbeeld woningbouw. Op deze manier zullen steeds meer burgers op het platteland komen wonen. Aan de ene kant is dit een kans, omdat mensen van dichtbij kunnen zien hoe het agrarisch bedrijfsleven te werk gaat en waar hun voedsel vandaan komt. Tegelijkertijd zien agrariërs hier wel spanning: als deze erven een officiële woonbestemming krijgen in plaats van een agrarische bestemming, dan zal dat mogelijk effect hebben op de werkzaamheden die ze in een bepaalde straat rondom die woonlocatie mogen uitvoeren. Het is voor agrariërs dan ook van

groot belang dat latere bestemmingswijzigingen geen belemmeringen opleveren voor de dagelijkse agrarische praktijk. Het agrarische karakter van het buitengebied zal stevig verankerd moeten zijn in de zowel gemeentelijke omgevingsplannen als de omgevingsvisie. Het vastleggen van de functie “agrarisch wonen” is daarbij een optie en ook het nadenken over een goede “onboerding” van nieuwe plattelandsbewoners is de moeite waard.

Bedreigingen voor een goede relatie tussen bedrijf en omgeving

Boeren willen graag boeren op een manier die door de maatschappij geaccepteerd wordt. De relatie boer-burger vraagt echter wel om continue aandacht en kost soms veel tijd. Onwetendheid van burgers over de sector kan negatieve aandacht opleveren, terwijl wanneer het agrarische verhaal wordt verteld er best veel begrip blijkt te zijn.

Boeren moeten worden erkend als beheerders van het landschap en als cruciale spelers in de voedselvoorziening. Dit betekent dat natuurdoelen niet ten koste mogen gaan van de agrarische sector zonder passende compensatie.

Conclusie

Boeren in Noord-Drenthe staan midden in de maatschappij en krijgen in hun eigen omgeving vaak waardering voor wat ze doen. Toch ervaren boeren duidelijk de noodzaak en verantwoordelijkheid om uit te leggen waarom zij bepaalde keuzes maken. Ze begrijpen de zorgen die leven rondom het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en staan open om de dialoog aan te gaan over hun bedrijf en manier van werken. Dit doen zij door burgers welkom te heten op hun erf bij speciale gelegenheden, via huisverkoop van producten of door uitleg te geven aan schoolklassen. Echter, dit kost vaak veel tijd en levert weinig extra inkomsten op. Boeren geven aan bereid te zijn om bij te dragen aan maatschappelijke doelen wanneer dit op een economisch haalbare en realistische manier kan. De gangbare landbouw heeft bewezen een betrouwbare basis te zijn voor zowel economische stabiliteit als voedselzekerheid. Tegelijkertijd is er behoefte aan een eerlijker en evenwichtiger debat over de rol van landbouw in de samenleving, waarbij boeren niet alleen als probleem worden gezien, maar ook als deel van de oplossing. Zeker bij nieuwe uitdagingen zoals een veranderend landschap en woningbouw is er behoefte aan betere samenwerking, meer wederzijds begrip en praktisch uitvoerbare regelgeving, om tot een goede balans te komen tussen agrarische belangen en maatschappelijke opgaven.

Samenwerking

De sleutel voor toekomstbestendige landbouw

Inleiding

Samenwerking vormt een essentiële bouwsteen voor een toekomstbestendige landbouw in Noord-Drenthe. Boeren in verschillende gebieden in Drenthe werken op verschillende manieren samen. De unieke kernwaarde van deze samenwerkingen is de langdurigheid van de samenwerking. Gronddruil, nutriëntenruil maar ook mechanisatie combinaties. Deze samenwerking worden aangegaan met de intentie om vele jaren te duren. Het kortdurende financiële belang is niet de hoofdreden van de samenwerking. De langdurige wederzijds winstgevende oplossing staat voorop. Nieuwe regelgeving kan hindernissen opwerpen voor dit soort samenwerkingen. Krimp van sectoren in gebieden kan de balans in onderlinge samenwerkingen verstoren.

Toekomstkansen

Boeren en tuinders zien kansen in het gezamenlijk oppakken van omgevingsinitiatieven, kennisdeling via studiegroepen en projecten, en het versterken van de positie van de sector in een veranderende internationale context. Grotere zelfvoorzienendheid in voedsel is een strategische versterking. Door samen te werken kunnen agrariërs inspelen op maatschappelijke opgaven, technologische ontwikkelingen en economische uitdagingen.

Gebiedsprocessen

Gebiedsprocessen worden door veel boeren met gemengde gevoelens bekeken. In het verleden heeft de nadruk sterk op natuurontwikkeling gelegen. Daarbij zijn landbouwbelangen onderbelicht gebleven. Ook werd dit vaak top-down georganiseerd. Dit heeft geleid tot wantrouwen en het gevoel dat boeren het sluitstuk van het proces zijn. Toch worden er ook kansen gezien, mits gebiedsprocessen kleinschalig, goed gefaciliteerd en eerlijk ingericht zijn. Er moet voor alle betrokkenen iets te winnen zijn, met evenwichtige aandacht voor landbouw, natuur en leefomgeving. Voorwaarden zoals procesgeld, bestuurlijk lef en ruimte voor doorontwikkeling van bedrijven zijn cruciaal om van een bedreiging een kans te maken. Daarnaast is duidelijk dat het halen van doelen volledig afhankelijk is van de mate waarin agrari-

sche ondernemers de mogelijkheid hebben om mee te bewegen in wat de maatschappij vraagt. Die mogelijkheden worden bepaald door de financiële gezondheid (verdienvermogen, mogelijkheden om te ontwikkelen) van een agrarisch bedrijf, een valide juridische basis (vergunningen) en zeker ook de beschikbaarheid van landbouwgrond. In relatie tot dit laatste moet duidelijk zijn dat het omzetten van landbouwgrond naar een andere functie ertoe leidt dat het kunnen meebewegen van agrarische ondernemers, bijvoorbeeld op het vlak van extensivering, onmogelijk wordt gemaakt.

Wat op welke grond?

Er komen allerlei opgaven op het landelijk gebied af en dit heeft gevolgen voor allerlei gebieden in Noord-Drenthe. De overheid moet realistische kaders aan het gebied meegeven. Gebieden kunnen dan zelf aan de gang, hoe zij binnen de gestelde kaders de opgaven vorm kunnen geven. Hier zit wel flink urgentie op: niet kiezen is ook kiezen. Boeren bereiden zich (soms) voor op verschillende scenario's door plannen te maken bij mogelijke routes die een overheid kiest. Maar tot die keuze is gemaakt zullen ze vooral de huidige bedrijfsvoering blijven doorzetten. Investeringskosten veel geld en daarvoor is zekerheid nodig.

Wanneer de doelen duidelijk zijn is het aan de boer om te bepalen op welke manier hij die kan halen. Past dat binnen zijn eigen visie op hoe hij boer wil zijn?

Kennisdeling

Boeren zijn geïnteresseerd in het deelnemen aan studiegroepen en projecten. Via deze weg wordt de verbinding met elkaar en kennisinstellingen bevorderd. Het biedt experimenteerruimte om gezamenlijk aan de slag te gaan. Boeren vragen de overheid om vertrouwen voor deze vorm van kennisdeling en ontwikkeling.

Grondruil

Een unieke vorm van samenwerking in Drenthe is de grondruil tussen akkerbouwers en melkveehouders. Deze praktijk draagt bij aan een regionale nutriëntenkringloop en is een voorbeeld van hoe kringlooplandbouw in de praktijk kan werken. Landelijk beleid dat deze samenwerking belemmert, wordt als ongewenst en bedreigend ervaren. Het sluiten van kringlopen op lokaal niveau is wenselijk, maar moet economisch haalbaar zijn en ondersteund worden door passende regelgeving.

Energie en klimaat

Ook op het gebied van energie en klimaat biedt samenwerking perspectief. Door gezamenlijk te investeren in duurzame energieproductie, zoals groen gas of mestvergisting, kunnen boeren bijdragen aan de energietransitie en hun bedrijf toekomstbestendiger maken. Wel zijn er knelpunten, zoals netcongestie en lange doorlooptijden van vergunningsaanvragen, die het enthousiasme kunnen temperen. Een bijmengverplichting voor groen gas zou bijvoorbeeld kunnen helpen om deze markt op gang te brengen.

Conclusie

Samenwerking met de overheid is van blijvend belang. Boeren willen niet afhankelijk zijn van inkomenssteun, maar wel ondersteund worden in hun transitie naar een duurzaam verdienmodel. Minder overheidssteun wordt als bedreiging gezien, maar stimulerende subsidies die innovatie en verduurzaming aanjagen zijn welkom. Samenwerking - tussen boeren onderling, met andere sectoren en met overheden - is dus geen luxe, maar een noodzaak. Het biedt kansen om gezamenlijk sterker te staan, risico's te delen en nieuwe verdienmodellen te ontwikkelen die passen bij de Drentse landbouw van morgen. Maar deze samenwerking staat onder druk door regelgeving en het verdwijnen van veehouderijbedrijven.

Energietransitie

Inleiding

Het landbouwbedrijf biedt kansen in de energie transitie. Realiteitszin is hierbij geboden. Omdat er op een boerderij genoeg ruimte is, biedt dat kansen voor de opwek en opslag van energie. Elektrificatie van de mechanisatie op het erf biedt ook kansen. Elektrificatie van de mechanisatie op het erf is nog veel verder weg door het extra gewicht van accu's en de alsnog beperkende factor van de gebruiksduur. Bepaalde mechanisatie op de kavel is wel vlot elektrisch te maken zolang het niet grondbewerkingen of andere zwaardere bewerkingen te maken heeft. Ook elektrisch beregenen is aan een opmars bezig.

Toekomstkansen

De energietransitie biedt zowel kansen als uitdagingen voor de landbouwsector in Noord-Drenthe. Uit gesprekken en enquêtes met boeren blijkt dat er een breed besef is van de noodzaak om te verduurzamen en minder afhankelijk te worden van fossiele brandstoffen. Initiatieven rondom groen gas en mestvergisting worden als kansrijk ervaren, zeker als er stimulerend beleid komt.

Opwekken

Veel boeren staan open voor het opwekken van duurzame energie op het eigen erf, zoals via zonnepanelen op het dak, windmolens of mestvergisting. Zonneparken plaatsen op agrarische grond is echter geen optie, maar een combinatie hiervan zoals Agri-PV zou een mogelijkheid kunnen zijn. Samenwerking wordt hierbij als essentieel gezien: door krachten te bundelen kunnen investeringen worden gedeeld en kan er efficiënter gebruik worden gemaakt van infrastructuur. Initiatieven rondom groen gas en mestvergisting worden als kansrijk ervaren, zeker als er stimulerend beleid komt, zoals een bijmengverplichting of ondersteuning bij vergunningverlening.

Knelpunt

Een belangrijk knelpunt dat vaak genoemd wordt, is netcongestie. Boeren willen graag bijdragen aan de energietransitie, maar lopen vast op een overbelast elektriciteitsnet. Dit leidt tot frustratie en remt de bereidheid om te investeren. Boeren geven aan dat ze geen energie willen steken in plannen die jarenlang stil blijven liggen. Tegelijkertijd zijn er zorgen over de praktische uitvoerbaarheid, de economische haalbaarheid en de rol van de overheid en netbeheerders. Snelle en duidelijke besluitvorming, bestuurlijke daadkracht en investeringen in het energienet zijn daarom cruciaal.

Strategisch

De wens om minder afhankelijk te zijn van buitenlandse energiebronnen wordt door de boer gezien. Lokale energieproductie wordt gezien als een manier om de sector weerbaarder te maken. Boeren willen hieraan bijdragen, maar vragen wel om ruimte in regelgeving, passende verdienmodellen en ondersteuning bij de uitvoering.

Conclusie

Er is behoefte aan een langetermijnvisie en samenwerking met overheden en energiepartijen. Boeren willen niet afhankelijk zijn van subsidies voor hun voortbestaan, maar wel gestimuleerd worden om te verduurzamen. De energietransitie wordt dan ook niet alleen als technische opgave gezien, maar als een kans om de landbouwsector in Noord-Drenthe toekomstbestendig te maken, mits de randvoorwaarden op orde zijn.

Bodem en Water

Inleiding

Bodem en water vormen de basis onder een groot gedeelte van onze landbouw. De landbouw heeft daarom een groot belang bij gezonde bodems en voldoende beschikbaar en schoon water. Dit hoofdstuk sluit nauw aan op het hoofdstuk Grond en Ruimte. In Noord-Drenthe zijn overwegend zandgronden aanwezig. Kenmerkend zijn de hoge ruggen (Rug van Tynaarlo-Rolde-Zeijen en Norg, als uitlopers van de Hondsrug). Hieromheen is het beekdalenlandschap ontstaan. Kenmerkend in het landschap zijn ook de oude Veenkoloniën. Waar vroeger turf werd gewonnen, worden tegenwoordig aardappelen, suikerbieten en graan verbouwd. Hier is ook veel inplaatsing van melkveehouderijbedrijven uit andere delen van het land geweest waardoor er ook veel grasland is in dit gebied. Daarnaast loopt een groot deel van het stroomgebied van de Drentsche Aa door het gebied in Noord-Drenthe. Dit maakt het bodem- en waterbeheer extra complex en belangrijk.

Toekomstkansen

Boeren en tuinders uit Noord-Drenthe zien diverse kansen met betrekking tot bodem- en waterbeheer. Meermaals werd genoemd dat de bodem de basis is en een goede bodem dus van groot belang is. Regeneratieve landbouw biedt hiervoor kansen. Ook worden er kansen gezien in nieuwe teelten/markten vanwege klimaatverandering. De boeren en tuinders willen graag transparante, onafhankelijke en gebied brede monitoring. Boeren willen graag helpen meten en op basis van de uitkomsten meewerken aan wat de maatschappij van hen vraagt.

De bodem

De boeren in Noord-Drenthe kennen hun bodem als geen ander. Vaak bewerken ze deze gronden al generaties lang. Ze hebben belang bij een gezonde bodem en kennen hun bodem vaak het beste. Zo weten ze tot op perceel niveau welke plekken gevoelig zijn voor droogte of wateroverlast. Het is dan ook frustrerend dat er vaak van bovenaf (generieke) maatregelen worden opgelegd die onvoldoende aansluiten op de lokale gesteldheid van de bodem. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de blijvend grasland verplichting.

Het organische stof (OS) is essentieel voor de bodemkwaliteit, het waterbergende vermogen en het bodemleven. Grasland is hierin stabiel dan bouwland, maar op bouwland kunnen rustgewassen en eiwitgewassen bijdragen aan het op peil houden van het OS. De verschuiving van melkveehouderij naar akkerbouw in het Drentsche Aa gebied wordt daarom als zorgwekkend gezien. Regeneratieve landbouw biedt perspectief om bodems robuuster te maken zonder verlies aan productiviteit. De samenwerking tussen verschillende agrarische bedrijven is hier van groot belang.

De uitdaging is helder: maximale opbrengst met minimale input, zonder de bodem uit te putten. De bodem moet water vast kunnen houden en filteren. Dat lukt alleen als deze goed gevoed is, ofwel bemest. Versnipperde regelgeving en onduidelijk beleid frustrert momenteel effectief bodembeheer.

Zo is bodemkwaliteit niet gebaat bij kortdurende pacht, zoals ook toegelicht in hoofdstuk 4, Grond en Ruimte. Boeren investeren dan minder in bodemverbetering, omdat de baten op de langere termijn onzeker zijn. Bij kortdurende pacht is het namelijk niet zeker of de boer na het aflopen van het pachtcontract, de gronden opnieuw kan pachten. Structureel en langdurig grondgebruik zijn dan ook randvoorwaarden voor een duurzaam bodembeheer.

Waterkwaliteit

Een goede kwaliteit van het water is ook voor boeren cruciaal, niet alleen vanwege de regelgeving, maar ook voor hun eigen bedrijfsvoering. Helaas heerst het gevoel onder de boeren dat de landbouw vaak eenzijdig verantwoordelijk wordt gehouden voor de kwaliteit van het water, terwijl ook andere bronnen zoals bijvoorbeeld riool overstorten, het stedelijke gebied en natuurgebieden hieraan bijdragen.

Er is dan ook een grote behoefte aan transparante, onafhankelijke en gebied brede monitoring. De boeren willen dan ook graag aan de slag met het integraal meten van de waterkwaliteit. Er is een grote wens voor uniforme metingen om naast het meten van de waterkwaliteit bij landbouw, ook metingen doen in de natuur en het stedelijke gebied. Zo ontstaat er inzicht in de werkelijke herkomst van vervuiling en kunnen partijen gezamenlijk aan de slag voor de beoogde waterkwaliteit.

Boeren in Noord-Drenthe zouden daarnaast groenblauwe diensten kunnen uitvoeren. Wanneer water schoner het landbouwgebied verlaat dan dat het binnenkomt, voert de boer in feite een dienst uit. Hij draagt bij aan een verbeterde kwaliteit van het water, dit is een maatschappelijke dienst. Dit biedt

een kans om waterkwaliteit te koppelen aan een verdienmodel, mits daar een vergoeding tegenover staat.

Droge zomers, natte winters

Extreem weer maakt Drenthe kwetsbaar, maar het biedt mogelijk ook kansen. Droogte, veranderende neerslagpatronen en extreme buien zetten de beschikbaarheid van water onder druk. Het kan op momenten soms te droog of soms te nat zijn. Weersveranderingen kunnen de Nederlandse landbouw ook versterken. Als delen van Zuid-Europa ongeschikt worden voor bepaalde teelten dan verschuift de productie mogelijk naar noordelijke gebieden zoals Drenthe. Zo kan Nederland en ook Drenthe mogelijk een grotere rol krijgen in de voedselproductie voor de Europese bevolking.

Tegelijkertijd lopen boeren tegen beperkingen aan vanuit het waterbeheer. Bijvoorbeeld het drinkwaterbelang, het natuurbeleid of de dreigende verdringingsreeksen in tijden van droogte zorgen ervoor dat agrarisch watergebruik steeds meer onder druk komt te staan. Het oppervlaktewater en de aanvoer van IJsselmeerwater zijn van blijvend belang. Wanneer grondwateronttrekking voor landbouw verboden wordt, wordt de productie van bepaalde gewassen onmogelijk gemaakt.

Daarom is lokaal peilbeheer belangrijk, evenals het benutten van groene en blauwe diensten. Denk aan buffering in natte perioden voor gebruik in droge tijden en beheer in drinkwaterwingebieden. Klimaatadaptieve landbouw vraagt om flexibiliteit én samenwerking met waterbeheerders.

Drinkwater

Waterwingebieden, zoals de oppervlaktewater winning van de Drentsche Aa, leggen momenteel vooral extra beperkingen op aan boeren. Denk aan strengere normen voor gewasbeschermingsmiddelen gebruik en mestplaatsingsruimte. Er is geen sprake van een beloningsstelsel, terwijl boeren door een aangepaste bedrijfsvoering mogelijk juist bij kunnen dragen aan de kwaliteit van drinkwater.

De boeren zouden graag zien dat in plaats van het enkel opleggen van (generieke) beperkingen er wordt omgeschakeld naar een beloningssysteem. Zodat boeren beloond kunnen worden voor de extra handelingen die ze uitvoeren ter verbetering van de kwaliteit van het water dat wordt gebruikt voor drinkwater. Dit vraagt om een fundamentele herwaardering van de rol van de

boer: hij moet niet gezien worden als vervuiler maar als partner in het gebied om de kwaliteit van het water te verbeteren.

Innoveren

Noord-Drenthe kenmerkt zich sinds mensenheugenis door een natuurlijke verweving tussen landbouwactiviteiten en de natuurlijke omgeving. De agrarische ondernemers in dit gebied tonen al jarenlang hun betrokkenheid door te innoveren en investeren in vernieuwende technieken en methoden die het beheer van bodem en water ten goede komen. Voorbeelden van deze innovaties zijn aanleg van stuwen en waterbesparende beregening en irrigatie. In Drenthe zijn er meerdere proefboerderijen aanwezig die deze innovaties toepassen en demo's ter kennisgeving aan andere boeren. Deze kennisdeling speelt een essentiële rol in de verspreiding van duurzame landbouwpraktijken. Financiële ondersteuning door subsidies voorbovenwettelijke maatregelen, zoals het programma Delta Agrarisch Waterbeheer (DAW), verlaagt de drempel voor ondernemers om te investeren in innovatieve oplossingen. Het belang van deze ondersteuning voor de transitie naar een meer duurzame landbouw mag niet worden onderschat.

Conclusie

Om de landbouw in Noord-Drenthe toekomstbestendig te maken, is het essentieel om zowel de bodemkwaliteit als de waterkwaliteit op peil te houden. Boeren werken hier actief aan, omdat hun opbrengsten direct afhankelijk zijn van een gezonde bodem en schoon water. Effectief bodembeheer wordt echter bemoeilijkt door onduidelijk beleid en kortlopende pachtcontracten, wat tot frustratie leidt bij boeren.

Om de herkomst van watervervuiling beter te achterhalen en samen te kunnen werken aan verbetering, is transparante, uniforme, onafhankelijke, en gebied brede monitoring noodzakelijk.

Daarnaast zorgen strikte normen voor gewasbeschermingsmiddelen en mestgebruik in drinkwaterwingebieden voor extra beperkingen. Boeren zouden in dit verband een andere rol kunnen krijgen, waarbij zij juist beloond worden voor de extra inspanningen die zij leveren. Tot slot bieden nieuw aangelegde natuurgebieden goede kansen voor waterberging en drinkwaterwinning.

Bestuur en Politiek

Vertrouwen, duidelijkheid en daadkracht

Inleiding

De toekomst van de landbouw wordt mede bepaald door beleid. Zowel op Europese en nationale schaal, maar ook de provincie en gemeenten hebben invloed op de toekomst van de landbouw. Voor een toekomstbestendige agrarische sector is het van groot belang dat agrarische ondernemers een volwaardige gesprekspartner zijn in het bestuurlijke en politieke proces. De relatie tussen boeren en het bestuur – op gemeentelijk, provinciaal en landelijk niveau – is complex en vaak gespannen. De boeren in Noord-Drenthe hebben behoefte aan duidelijkheid, consistentie en vertrouwen vanuit de overheid. Ze willen niet afhankelijk zijn van subsidies of veranderlijk beleid, maar vragen om heldere kaders waarbinnen ze zelfstandig kunnen ondernemen. Landbouwbeleid is vaak generiek, terwijl de praktijk vaak per regio verschilt. Maatwerk is nodig.

Toekomstkansen

Boeren beschikken over waardevolle gebiedskennis, vaak opgedaan doordat er op plekken al generaties lang wordt geboerd. Daarnaast heeft de boer vakmanschap, de beroepsgroep is goed opgeleid en is gewend snel nieuwe kennis praktisch toe te passen en ervaringen in de sector te delen. Deze kennis verdient structurele inbreng bij beleidsvorming. Praat niet over de boer, maar praat met de boer. Bestuurders moeten ook de kans aangrijpen om het eigen apparaat goed te organiseren. Zo kan er een organisatie ontstaan die daadkrachtig kan optreden.

Er is dringend behoefte aan een betrouwbare overheid:

- **Praktisch uitvoerbare regelgeving:** Beleid moet beter aansluiten op de realiteit van boerenbedrijven, zodat verduurzaming en innovatie haalbaar blijven zonder dat dit de bedrijfsvoering onwerkbaar maakt.
- **Meer flexibiliteit in wetgeving en vergunningen:** Boeren hebben behoefte aan heldere en voorspelbare regelgeving die niet steeds verandert. Langdurige zekerheid over milieunormen en uitbreidingsmogelijkheden is essentieel voor een toekomstbestendige bedrijfsvoering. Flexibele wetgeving en maatwerk in bestemmingsplannen ondersteunen agrarisch ondernemers om hun doelen te behalen.

Gebrek aan regie en visie

Veel boeren ervaren een gebrek aan regie vanuit de overheid. Overheden kopen grond op zonder duidelijke visie of plan voor herbestemming. Dit leidt tot onzekerheid en frustratie. Boeren geven aan dat grondbeleid transparanter moet worden, met langjarige pachtcontracten en duidelijke doelen. De rol van Prolander wordt kritisch bekeken: zij drijven volgens boeren de grondprijzen op en maken het moeilijk voor agrariërs om te investeren in hun toekomst.

Gemeenten zijn ook niet altijd transparant in hun grondbelangen. Bij gemeenten die doormiddel van een puntensysteem, beperkende beheersvoorwaarden stellen, ligt het gevaar van inmenging in het bedrijfsmodel op de loer. Bovendien ontstaat er op heel veel niveaus een wirwar aan sturend grondbeleid wat soms haaks op elkaar staat en soms haaks op elkaar staat en lastig te controleren en toe te passen is.

Juridisering en trage besluitvorming

Boeren lopen vast op trage vergunningverlening, onduidelijke regelgeving en juridisering van beleid. Voorbeelden zijn het Didam-arrest, waardoor pachtgronden naar de hoogste bidder gaan, en het ontbreken van milieuvergunningen zelfs voor duurzame bedrijven. Dit belemmert innovatie en bedrijfsontwikkeling. Boeren vragen om bestuurlijke daadkracht: "Bestuurders moeten gas & rem zijn. Ambtenaren moeten voor hen werken."

Gebiedsprocessen: kans of bedreiging?

Gebiedsprocessen worden wisselend beoordeeld. Waar ze goed zijn ingericht, kunnen ze bijdragen aan samenwerking en verduurzaming. Maar vaak worden ze als top-down ervaren, met te veel focus op natuur en te weinig op landbouw. Boeren pleiten voor gebiedsprocessen die van onderop worden vormgegeven, met ruimte voor maatwerk en wederzijds vertrouwen. "Niet alles kan overal" is een veelgehoorde uitspraak.

Gemeenten

De rol van gemeenten varieert sterk. Vaak wordt de gemeente als meewerkend en landbouvvriendelijk ervaren, soms als bureaucratisch of ondoorzichtig. Boeren vragen om betere afstemming tussen gemeenten en provincies, en om meer betrokkenheid van landbouwambtenaren bij ruimtelijke plannen. Gemeenten kunnen een belangrijke rol spelen in het faciliteren van boerderijwinkels, energietransitie en maatschappelijke verbinding, mits ze de sector serieus nemen.

Het is voor landbouw belangrijk dat binnen de contouren van de gemeentelijke omgevingsvisie ruimte voor landbouw geboden wordt. Denk hierbij aan beleid m.b.t tot vrijkomende agrarische bebouwing, waarbij geborgd wordt dat bestaande landbouw geen hinder ondervinden door het toevoegen van nieuwe functies (zoals woningen) in het buitengebied. Het agrarische karakter van het buitengebied zal stevig verankerd moeten zijn in de zowel gemeentelijke omgevingsplannen als de omgevingsvisie.

Landelijk beleid: onvoorspelbaar en afstandelijk

Op landelijk niveau is er veel kritiek op het gebrek aan consistentie en lange termijnvisie. Boeren voelen zich vaak speelbal van politieke wisselwinds. Ze vragen om doelgericht beleid in plaats van middelvoorschriften, en om waardering voor hun rol in voedselzekerheid, landschap en leefbaarheid. Jonge boeren zijn vaak realistisch en pragmatisch, ook zij vragen om perspectief en ruimte om te ondernemen. Boerenbedrijven in heel Nederland hebben door falend overheidsbeleid te kampen met de gevolgen van het Programma Aanpak Stikstof (PAS). In Drenthe staan er 120 boerenbedrijven geregistreerd als PAS-melder. Deze bedrijven verkeren al jaren in onzekerheid, omdat ze nu door fouten van de overheid geen geldige vergunning hebben. Na de uitspraak van de Raad van State over intern salderen is er weer een groep boerenbedrijven bijgekomen die onterecht met juridische onzekerheid te maken krijgt. Het legaliseren van deze boerenbedrijven is een taak voor de landelijke overheid, echter roepen wij zowel de provincie als de gemeenten op om zich maximaal in te zetten zodat deze boerenbedrijven weer toekomstperspectief geboden wordt. Daarnaast is het essentieel dat deze boerenbedrijven perspectief hebben, voordat gebiedsprocessen gestart worden. Zij kunnen nu namelijk niet meedoen.

Druk van regelgeving en externe partijen

Een belangrijke zorg die tijdens de bijeenkomsten naar voren kwam, is de groeiende invloed van externe partijen op de bedrijfsvoering. Boeren ervaren dat beleidsmakers, natuurorganisaties, drinkwaterbedrijven en maatschappelijke groeperingen steeds vaker eisen stellen aan hoe zij hun bedrijf moeten runnen. Dit varieert van emissie-eisen en beperkingen op gewasbeschermingsmiddelen tot strengere waterbeheerregels en landschappelijke inpassingsvereisten.

Een veelgehoorde klacht is dat regelgeving niet altijd praktisch uitvoerbaar is en onvoldoende rekening houdt met de dagelijkse realiteit van een agrarisch bedrijf. Daarnaast merken boeren dat beleid vaak traag en inconsistent wordt uitgevoerd, waardoor investeringen in nieuwe bedrijfsmodellen of verduurzaming risicovol zijn.

Een specifieke zorg in Noord-Drenthe is de invloed van natuurbeleid op de agrarische sector. Uitbreiding van natuurgebieden, vernatting van gronden en strengere stikstofnormen zorgen ervoor dat bedrijven steeds minder speelruimte krijgen. Boeren willen wel bijdragen aan natuurdoelen, maar alleen als dit economisch haalbaar is en past binnen hun bedrijfsvoering.

Ontwikkeling Noord-Drenthe 2000-2024

Alle benoemde cijfers zijn overgenomen uit de archieven van CBS.

a. De 4 gemeenten

In het hele gebied zijn er een aantal ontwikkelingen zichtbaar. Per gemeente zijn daar ook verschillen in zichtbaar. Een belangrijk getal is dat in deze tijd 54% van de boerenbedrijven is verdwenen. Van de bijna 40.000 hectare cultuurgrond is 1/8 aan de landbouw onttrokken. Dit zijn getallen die een zichtbare impact in het gebied hebben gehad.

De aardappelteelt is als zijn geheel ook flink kleiner geworden. Van de bijna 7200 ha in 2000 is er nog 6300 ha over in 2024. Zowel het consumptie-, zetmeel- als pootaardappelen areaal is gedaald. Daarvoor in de plaats worden meer akkerbouw groenten als wortelen en uien geteeld. Granen (-46%) en grasland (-14%) laten ook een sterkere daling zien dan dat te verwachten was aan de hand van de daling van het aantal hectare boerenland.

In landbouwdieren is ook een daling te zien over zowel varkens, schapen, geiten als paarden/pony's. Bij de kippen (+9%) en het rundvee (+17%) is er sprake van een toename.

Het landschap veranderd dus behoorlijk door deze ontwikkelingen. Ook sociaaleconomisch heeft zich een grote verandering voltrokken. 614 huishoudens hebben geen inkomen meer uit bedrijfsmatige agrarische productie. Dit betekent dat zowel landschappelijk als maatschappelijk de verankering van de agrarische sector in het gebied is afgenomen. De vermenging van percelen met de bestemming wonen en met bestemming agrarisch is ook meer dan voorheen. De informatiebehoefte onder inwoners over de agrarische productie is toegenomen.

b. Assen

In gemeente Assen zijn het aantal agrarische bedrijven in de afgelopen 20 jaar sterk afgenomen, van 120 naar 50 bedrijven. Daarbij zijn de hectares cultuurgrond ook afgenomen. Het aantal hectares consumptie-, poot- en zetmeelaardappelen zijn allemaal afgenomen. Het aantal kippen, runderen, varkens, geiten en paarden zijn ook afgenomen.

c. Aa en Hunze

In de gemeente Aa en Hunze is het aantal agrarische bedrijven afgenomen van 398 in 2000 naar 220 in 2024. Hiermee is het aantal hectares cultuurgrond ook afgenomen. Granen en grasland/groenvoedergewassen zijn de meest geteelde gewassen. Opvallend is dat het aantal kippen juist is toegenomen, terwijl de aantallen van andere diersoorten juist zijn gedaald. Het aantal varkens is in 2024 zelfs 0.

d. Noorderveld

In de gemeente Noorderveld is het aantal agrarische bedrijven is in de laatste 20 jaar gehalveerd. Hiermee zijn ook de aantallen hectares cultuurgrond gedaald. Het grootste deel van de agrarische grond is in gebruik voor grasland en groenvoeder gewassen. De hectares aan consumptie- en pootaardappelen zijn afgenomen, maar die van zetmeelaardappelen zijn met ongeveer 20% toegenomen. Het aantal dieren is ook gezakt de afgelopen jaren. Behalve de varkens, waarvan het aantal juist verdubbeld is.

e. Tynaarlo

In de gemeente Tynaarlo is het aantal agrarische bedrijven in de laatste 20 jaar flink afgenomen. Van 294 bedrijven in 2000 naar nog 110 bedrijven in 2024. Ook het areaal cultuurgrond is kleiner geworden. Ook in deze gemeente zijn de hectares aan consumptie- en pootaardappelen afgenomen, maar die van zetmeelaardappelen zijn met ongeveer 20% toegenomen. Het aantal schapen is sterk afgenomen, net als de varkens, geiten, en paarden. Runderen zijn de uitzondering, hun aantal is juist toegenomen met ruim 50% in de afgelopen 20 jaar.